

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae

Rok 13, Nr 1/2009

Wydział Zarządzania i Administracji

Uniwersytetu Humanistyczno – Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach

Gospodarowanie zasobami organizacji w warunkach zagrożeń otoczenia

Henryk Pałaszewski¹

CYKL KONIUNKTURALNY WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Streszczenie

W gospodarce wolnorynkowej wahania aktywności gospodarczej występują niemalże od samego początku jej funkcjonowania. Mimo to nie można w pełni przedstawić i opisać tego zjawiska. Na przestrzeni lat powstało wiele teorii mających na celu wyjaśnienie istoty tego zjawiska, lecz żadna z nich w pełni go nie opisuje. Przyczyn tego stanu rzeczy należy się dopatrywać w złożoności samego zjawiska. Wahania aktywności gospodarczej dotyczą bez wyjątku wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego. Wypływają stąd trudności metodologiczne w badaniu cykli koniunkturalnych, bowiem w tej złożoności wzajemnie oddziaływających na siebie zjawisk trudno jest jednoznacznie stwierdzić, czy określona zmiana jest przyczyną czy też skutkiem wpływającym z mechanizmu cyklu koniunkturalnego.

Wahania aktywności gospodarczej

Gospodarka rynkowa rozwija się w zmiennym tempie. Te w miarę regularne zmiany aktywności gospodarczej określa się mianem wahań cyklicznych bądź koniunkturalnych. W teorii ekonomii należy zauważyć, iż jako jedni z pierwszych cykl koniunkturalnych zdefiniowali A. F. Burns oraz W. C. Mitchell. W ich koncepcji cykle koniunkturalne są rodzajem wahań występujących w agregatach przedstawiających działalność gospodarczą narodów, organizujących swą produkcję przeważnie w przedsiębiorstwach. Cykle te składają się z okresów ekspansji,

¹ Henryk Pałaszewski, Instytut Ekonomii i Administracji, Wydział Zarządzania i Administracji, Uniwersytet Humanistyczno – Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

występujących w tym samym czasie w wielu działaniach gospodarczych, następujących po nich kryzysach, zastojach lub ożywieniach, które łączy się z fazą ekspansji następnego cyklu².

W gospodarce wolnorynkowej wahania aktywności gospodarczej występują niemalże od samego początku jej funkcjonowania. Mimo to nie można w pełni przedstawić i opisać tego zjawiska. Na przestrzeni lat powstało wiele teorii mających na celu wyjaśnienie istoty tego zjawiska, lecz żadna z nich w pełni go nie opisuje. Przyczyn tego stanu rzeczy należy się dopatrywać w złożoności samego zjawiska. Wahania aktywności gospodarczej dotyczą bez wyjątku wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego. Wypływają stąd trudności metodologiczne w badaniu cykli koniunkturalnych, bowiem w tej złożoności wzajemnie oddziaływujących na siebie zjawisk trudno jest jednoznacznie stwierdzić, czy określona zmiana jest przyczyną czy też skutkiem wpływającym z mechanizmu cyklu koniunkturalnego.

Na tym jednak nie kończą się trudności w badaniu koniunktury gospodarczej. Analizy cykli koniunkturalnych bardzo wyraźnie wskazują, że nie było dwóch cykli, które by miały identyczny przebieg, bowiem każdy z nich różnił się nie tylko długością trwania, ale również natężeniem poszczególnych zjawisk w gospodarce.

Wraz z rozwojem i ewolucją funkcjonowania rynków a także zmianami struktury gospodarki zmieniał się również charakter i przebieg cykli koniunkturalnych. Mając to na uwadze Z. Mintz zmodyfikowała definicję cyklu A. F. Burns'a oraz W. M. Mitchella wprowadzając pojęcie cyklu wzrostu, określając go jako wahania występujące w działalności gospodarczej, które składają się z okresu relatywnie niskiej stopy wzrostu oraz następującego po nim okresu relatywnie wysokiej stopy wzrostu³.

Tak zdefiniowany cykl koniunkturalny w zasadzie oddawał istotę kształtowania się aktywności gospodarczej współczesnej gospodarki aż do obecnego kryzysu. Wahania aktywności gospodarczej przybierają postać nie tylko cykli koniunkturalnych, ale również wahań przypadkowych i sezonowych oraz zjawisk o charakterze lokalnym odnoszących się do określonego sektora gospodarki.

W literaturze przedmiotu mamy wiele klasyfikacji wahań aktywności gospodarczej⁴. Do jednej z pierwszych zaliczyć należy klasyfikację J. A. Estey'a, który wyróżnia następujące rodzaje wahań aktywności gospodarczej:

- a) zmiany długookresowe – trendy,
- b) wahania sezonowe,
- c) wahania cykliczne,
- d) różnego rodzaju wahania przypadkowe⁵.

² A. F. Burns, W. C. Mitchell, *Measuring Business Cycle*. "Studies in Business Cycles NBER". (New York) 1946 nr 2 s.5.

³ Z. Mintz, *Dialing American Growth Cycles*. W: *The Business Cycle Theory*. Red. W. Zarnowitz, NBER, New York 1972 s. 41.

⁴ Zob. m. in. E. Wagemann, *Economic Rhythm*, Mac-Graw-Hill Book Co, Inc. New York 1930 nr 3; M. Lubiński, *Analiza koniunktury I badanie rynków*, Dom Wydawniczy Elipsa, 2004 s. 43.

⁵ James Arthur Estey, *Cykle koniunkturalne*, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1959 s. 6.

Pod pojęciem trendu rozumie się główną tendencję rozwojową danego zjawiska bądź gospodarki w długim okresie.

Wielu ekonomistów podziela pogląd, iż trend rozwojowy gospodarki charakteryzuje się tendencją wzrostową. Na poparcie tej tezy wskazuje się trwałą tendencję wzrostu produkcji przemysłowej prawie we wszystkich krajach rozwiniętych. Wśród przyczyn ciągłego wzrostu produkcji zwraca się uwagę na takie czynniki jak:

- a) wzrost zatrudnienia,
- b) zwiększenie efektywności gospodarowania w wyniku postępu technicznego, wzrostu poziomu wykształcenia pracowników,
- c) systematyczny wzrost nagromadzonego bogactwa, w tym kapitału produkcyjnego.

Należy zwrócić uwagę, iż wiele wnikliwych analiz tego zjawiska wskazuje, iż trend rozwojowy nie musi utrzymywać jednego kierunku, ale również może go zmieniać. Głównymi przyczynami odwrócenia kierunku trendu są przede wszystkim takie zjawiska jak:

- a) postęp techniczny i technologiczny prowadzący do odejścia od przestarzałych materiałów i technologii na rzecz nowych,
- b) zmiany regulacji prawnych (związanych przede wszystkim z ochroną środowiska naturalnego) prowadzących do dokonywania zmian w procesach wytwórczych,
- c) rozwój naukowo-techniczny i związane z nim powstawanie nowych gałęzi produkcji, a tym samym ograniczenie wytwórczości starych gałęzi.

Klasyfikacja cykli koniunkturalnych

Wahania koniunkturalne można próbować klasyfikować przyjmując określone kryteria. Pierwsze kryterium, które wydaje się być naturalne, to klasyfikacja cykli uwzględniająca czas trwania cyklu i jego amplitudę wahań oraz zasięg ich oddziaływania. Przyjmując to kryterium możemy wyróżnić następujące rodzaje wahań cyklicznych:

- a) cykle Juglera (niekiedy określane w literaturze przedmiotu jako cykle większe),
- b) cykle J. Kichina (określane mianem mniejszych),
- c) cykle Kondratiewa (cykle długie).

Cykle koniunkturalne typu Juglera to czas, który upływa między dwoma dużymi kryzysami gospodarczymi. Nazwę cykl Juglera nadano w uznaniu zasług tego ekonomisty w badaniach koniunktury. Tego typu cykle charakteryzują się gwałtownym i niekiedy gwałtownym przebiegiem, a więc są istotne nie tylko dla gospodarki, ale również dla zwykłych obywateli. W pracy „Wahania cykliczne w gospodarce” Sławomir Borowicz dokonał analizy wyników badań wcześniejszych ekonomistów i wyróżnił w latach 1815-1915 dwanaście pełnych cykli Juglera. W literaturze przedmiotu analizowane były przesłanki występowania tych cykli.

W syntetyczny sposób przyczyny występowania cykli Juglera wyodrębnia James Arthur Estey:

„a) Przyczyny rzeczowe rozumiane jako zmiana w obecnych warunkach gospodarowania (wykorzystanie nowych metod produkcji, zmiany w popycie na określone

produkty),

b) Przyczyny psychologiczne, które powstają w wyniku zmian poglądów ludzi na obecne i przyszłe warunki gospodarcze,

c) Przyczyny pieniężne – wynikające ze zmian globalnej podaży pieniądza. Formą ich przejawiania są zmiany efektywnego popytu lub zmiany stóp procentowych,

d) Przyczyny związane ze zmianami w wydatkowaniu pieniędzy, a więc w oszczędzaniu oraz inwestowaniu – związane są z reinwestowaniem mnożnika inwestycyjnego⁶.

Cykle J. Kitchina (mniejsze) to wahania aktywności gospodarczej o mniejszej sile i skali oddziaływania, ale charakteryzujące się większą częstotliwością występowania. Długość trwania tego cyklu wynosi około 40 miesięcy. Do takich wniosków doszedł J. Kitchin po analizie wskaźników ekonomicznych gospodarki Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych a także A. H. Hansen, który analizował on dane statystyczne dotyczące rozwoju gospodarki amerykańskiej⁷.

Wahania koniunkturalne o bardzo długim okresie trwania od nazwiska ich odkrywcy noszą nazwę cykli Kondratiewa. W strukturze wskaźnika, który pozwolił wyodrębnić wahania o bardzo długiej amplitudzie wchodziły takie dane jak kształtowanie się cen, płac, konsumpcji, produkcji węgla i wyrobów hutniczych, zużycie paliw mineralnych na jednego mieszkańca i obrotów handlu zagranicznego także w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Kondratiew przeanalizował kształtowanie się 25 szeregów czasowych i na podstawie tej analizy wyodrębnił 3 cykle o czasie trwania 50-60 lat, z których każdy ma dwie fazy, a mianowicie fazę wzrostową i fazę spadkową. Prace Kondratiewa a także innych ekonomistów pozwoliły na dokonanie periodyzacji cykli Kondratiewa, która obrazuje poniższe zestawienie.

Tabela 1. Periodyzacja cykli Kondratiewa

Cykl	Faza wzrostowa		Faza spadkowa	
	Początek	Koniec	Początek	Koniec
1	1780-1790	1810-1817	1810-1817	1944-1851
2	1844-1855	1870-1875	1870-1875	1890-1899
3	1891-1986	1814-1920	1914-1920	1939-1948
4	1949-1952	1967-1974		

Źródło: E. Mandel, *Long Waves of Capitalist Development. A Marxist Interpretations*, Verso, London-New York 1995 s. 127.

W analizach długich fal rozwojowych cyklu Kondratiewa zaobserwowano, że przebieg tych fal dotyczących różnych gałęzi gospodarki wykazuje tendencję do pokrywania się ze sobą. Badania te pozwoliły na postawienie hipotezy, iż długie fale rozwojowe, cykle Kondratiewa generuje kilka podstawowych przyczyn, do których zaliczyć można:

a) wprowadzenie znaczących innowacji technicznych i technologicznych.

⁶ J. E. Estey, op. cit., s. 166.

⁷ A. H. Hansen, *Fiscal Policy and Business Cycles*. Norton & Co. Inc, New York 1941 s. 17-18.

- b) Występowanie wojen (przygotowania do wojny oraz skutki jej wystąpienia),
- c) Długofalowe zmiany podaży złota i innych surowców,
- d) Zmiany w efektywności gospodarki rolnej⁸.

Należy podkreślić, iż teoria długich fal rozwojowych (teoria cyklu Kondratiewa) budziła i nadal budzi kontrowersje. Jej krytyka koncentruje się na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, przedmiotem krytyki jest jakość i zakres wykorzystania materiałów statystycznych.

Po drugie, zwraca się uwagę na fakt, że nie wszystkie szeregi statystyczne wykazują tendencję do układania się zgodnie z teorią cyklu Kondratiewa. Wyjątek stanowią tu ceny, których fluktuacje były zgodne z teorią długich fal.

We współczesnej gospodarce krajów wysoko rozwiniętych występuje równocześnie wiele rodzajów wahań aktywności gospodarczej. Przede wszystkim są to cykle koniunkturalne, wahania sezonowe związane z rynkiem płodów rolnych czy też zmiany aktywności gospodarczej wywołane niepokojami na rynkach finansowych.

Najważniejsze jednak znaczenie dla przebiegu procesów rozwoju i wzrostu gospodarczego mają cykle koniunkturalne. Syntetyczną ich charakterystykę możemy między innymi znaleźć w pracy Ryszarda Barczyka i Zygmunta Kowalczyka „Metody badania koniunktury gospodarczej”. Wymieniają oni następujące cechy cykli koniunkturalnych:

- a) są wynikiem samo wyzwalających się mechanizmów wewnętrznych, które występują w gospodarce,
- b) swym zasięgiem obejmują całą gospodarkę,
- c) sekwencje wzrostowe oraz spadkowych zmian wielkości ekonomicznych są oddzielone punktami zwrotnymi,
- d) punkty zwrotne powtarzają się ze stosunkowo względną regularnością,
- e) fluktuacje mają charakter krótko i średniookresowych⁹

Teorie cykli koniunkturalnych

Wahania koniunkturalne, szczególnie współcześnie, to procesy podlegające ciągłym zmianom modyfikujących ich przebieg. Ta złożoność i mnogość procesów będących sprawcami cykliczności rozwoju i jego mechanizmów powoduje, iż w grę wchodzi wiele możliwych wyjaśnień tego zjawiska. Poszukiwaniem rozwiązania tego problemu zajmują się teorie cyklu koniunkturalnego. Biorąc pod uwagę kształtującą się w czasie refleksję teoretyczną teorii cyklu koniunkturalnego możemy podzielić na dwie podstawowe grupy, a mianowicie na teorie egzogeniczne i endogeniczne.

Przesłanką, z której wywodzą się teorie egzogeniczne, jest przyjęcie założenia, że gospodarka rynkowa wykazuje naturalną tendencję do utrzymania stanu równowagi. W myśl tych teorii przyczyną wahań aktywności gospodarczej jest oddziaływanie czynników zewnętrznych. Wielu zwolenników teorii egzogenicznych cyklu wskazuje jako przyczynę wahań aktywności gospodarczej nieprawidłowo

⁸ M. Lubiński, Analiza koniunktury i badanie rynków. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2004 s. 33.

⁹ R. Barczyk, Z. Kowalczyk, Metody badania koniunktury gospodarczej, PWN, Warszawa 1993 s. 9.

prowadzoną politykę fiskalną i pieniężną.

Na odmiennych przesłankach opierają się endogeniczne teorie cyklu, a mianowicie na założeniu, że gospodarka rynkowa ze swej natury jest niestabilna. Tak więc wahania aktywności gospodarczej wywołuje bezpośrednio dynamika zmian w systemie gospodarczym. Należy zauważyć, iż zwolennicy tych teorii nie negują roli w kształtowaniu się koniunktury czynników egzogenicznych. Twierdzą tylko, iż odgrywają one rolę drugoplanową wzmacniając lub osłabiając działanie czynników endogenicznych.

W teorii rozwoju gospodarczego, a zwłaszcza w teorii cyklu koniunkturalnego J. M. Keynes pokazał istotne a niedostrzegane wcześniej przyczyny depresji gospodarczej. Te obserwacje stworzyły podstawy do prowadzenia współczesnej polityki stabilizacji koniunktury. Z teorii keynesowskiej jednoznacznie wynika, iż główną przyczyną cyklicznych badań dochodu narodowego są zmiany w rozmiarach inwestycji. Podstawową przyczyną tych wahań są przede wszystkim zmiany krańcowej efektywności kapitału, ale nie tylko. Wielkość inwestycji uzależniona jest również od zmiany poziomu stopy procentowej, a także w pewnej mierze, od skłonności do konsumpcji¹⁰.

Syntetyczną analizę cyklu koniunkturalnego J. M. Keynesa rozpoczniemy od górnego punktu zwrotnego w fazie ożywienia. W tym czasie ma miejsce kumulacyjny wzrost produkcji, dochodu i zatrudnienia. W ocenie przedsiębiorców prognozy co do przyszłych zysków są na tyle optymistyczne, iż mniejsza uwagę przywiązują do bieżących tendencji, które zaczynają się przejawiać na rynku, takich jak obfitość dóbr kapitałowych, zwiększające się koszty produkcji, wzrost stopy procentowej. W gospodarce powoli zaczyna się zarysowywać przewaga popytu nad podażą, a przychód bieżący ze sprzedaży wyprodukowanych dóbr zaczyna się stopniowo obniżać. W tych warunkach wiara w przyszłość stopniowo ustępuje uczuciu zawodu i zwątpienia tym bardziej, że widoczne już omal gołym okiem staje się katastrofalne załamanie krańcowej efektywności kapitału.

Narastające tendencje kryzysowe w gospodarce pogłębia gwałtowny wzrost preferencji płynności pociągając za sobą wzrost stopy procentowej i dalszy spadek inwestycji. W społeczeństwach, które Keynes określa jako społeczeństwa o mentalności giełdziarskiej, okazuje się, że zwyczajka kursów papierów wartościowych staje się niezbędnym warunkiem wzrostu skłonności do konsumpcji, jednak ponowne ożywienie aktywności gospodarczej w pierwszym okresie po recesji w głównej mierze zależy od poziomu krańcowej efektywności kapitału, w mniejszym zaś stopniu od poziomu stopy procentowej.

Ponowny wzrost krańcowej efektywności kapitału wymaga czasu, by mogły zakończyć się następujące procesy:

- a) Deprecjacja kapitału osiągnęła taki poziom, przy którym zarysowują się niedostatki kapitału.
- b) Zapasy, które powstały na skutek zaniechania nowych inwestycji zostały wchłonięte.

¹⁰ Zob. John M. Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*. PWN, Warszawa 1985 s. 44-47, 52-59.

c) W życiu gospodarczym przywrócony został stan zaufania, który jest koniecznym i niezbędnym warunkiem ponownego wzrostu inwestycji.

W modelu J. M. Keynesa amplitudę wahań cyklicznych wyznaczają rozmiary popytu konsumpcyjnego. W fazie ożywienia gospodarczego rośnie dochód narodowy, rośnie również konsumpcja, ale w tempie mniejszym niż dochód. Natomiast w fazie kryzysu maleje dochód, konsumpcja również, ale wolniej niż dochód. Na tej podstawie można stwierdzić, iż popyt konsumpcyjny waha się w określonych granicach. Górną granicę tych wahań wyznacza górny pułap ożywienia gospodarczego, dolną zaś p dno recesji.

Niektórzy ekonomiści twierdzą, że model cyklu koniunkturalnego w pewnym sensie jest syntezą wielu wcześniejszych teorii cyklu, a przede wszystkim zaś teorii przeinwestowania.

W rozwiniętej gospodarce występuje wiele szczebli produkcyjnych, co oznacza, że wytworzenie jednego produktu musi być poprzedzone wyprodukowaniem wielu. Te procesy w gospodarce wywołuje działanie zasady przyspieszenia. Istota tej zasady przejawia się w tym, że stosunkowo niewielka zmiana rozmiarów popytu konsumpcyjnego pociąga za sobą znaczne zmiany rozmiarów inwestycji. W praktyce mogą wystąpić dwie tendencje przyrostu inwestycji indukowanych.

W pierwszym przypadku inwestycje te będą rosły wtedy gdy popyt konsumpcyjny będzie rósł. Natomiast w drugim – gdy popyt konsumpcyjny będzie maleł, rozmiary inwestycji indukowanych będą się zmniejszały. Proces akceleracji w gospodarce determinuje wielkość majątku produkcyjnego i trwałość urządzeń produkcyjnych oraz elastyczność czynników wytwórczych. W analizach tego procesu przyjmuje się założenie, że reakcje przedsiębiorców są niezmiennie, co oznacza, że współczynnik akceleracji musi być stały.

„Akceleracja powoduje, że wzrost gospodarczy ma charakter cykliczny. Przejawia się w nadmiernym popycie na dobra produkcyjne oraz materiały i surowce służące do ich produkcji. Skutki jej działania mają charakter wybuchowy (szczególnie wtedy, gdy współczynnik przyspieszenia jest wysoki). Jest on mieczem obosiecznym, gdyż zaostrza bieg spraw zarówno w fazie ożywienia, jak i fazie depresji”¹¹.

Model wzajemnego oddziaływania mnożnika i akceleratora P. A. Samuelsona tworzą następujące równania:

$$1) Y_t = q_t + C_t + I_t$$

$$2) C_t = c Y_{t-1}$$

$$3) I_t = V (C_t - C_{t-1})$$

gdzie q_t – wydatki rządowe stałe w czasie,

C_t – wydatki konsumpcyjne,

I_t – inwestycje autonomiczne,

c – współczynnik krańcowej skłonności do konsumpcji

V – akcelerator.

¹¹ A. Jakimowicz, Od Keynesa do teorii chaosu. Ewolucja teorii wahań koniunkturalnych. PWN, Warszawa 2003 s. 44.

Powyższe równania pozwalają opisać (wyznaczyć) poziom dochodu narodowego w okresie t za pomocą następującej formuły

$$Y_t = I + c(1 + v) Y_t - cv Y_{t-1}$$

Oscylacje regularne w tym modelu będą miały miejsce wówczas, gdy $c = 1/v$. Dla innych relacji pomiędzy współczynnikami akceleracji mogą mieć miejsce oscylacje wybuchowe albo stały wzrost dochodu.

Model mnożnika – akceleratora w tym ujęciu posiada dość istotny mankament, a mianowicie słaby związek z wahaniami aktywności występującymi w realnej gospodarce. W przebiegu cyklu koniunkturalnego w rzeczywistości wahania aktywności gospodarczej nigdy nie mają charakteru gasnącego lub wybuchowego.

W głównych teoriach ekonomicznych a więc keynesowskiej, monetarystycznej czy też nowej ekonomii klasycznej są zauważalne różnice w poglądach na przebieg cyklu koniunkturalnego. Dotyczą one głównie takich zagadnień jak:

- a) Przyczyny i trwałość wahań cyklicznych,
- b) Rola mechanizmów przywracania równowagi,
- c) Rola oddziaływania państwa na przebieg koniunktury.

W badaniach cyklu koniunkturalnego w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku zwracano uwagę na fakt, iż modele makroekonomiczne, w których głównym źródłem wahań cyklicznych są zakłócenia monetarne nie w pełni wyjaśniają przyczyny zmienności produkcji. Dało to asumpt do postawienia tezy mówiącej o tym, że głównym impulsem fluktuacji ekonomicznych nie są czynniki związane ze zjawiskami monetarnymi, ale czynniki realne oddziałujące na gospodarkę w sposób losowy. Takie podejście teoriopoznawcze dało początek szkole realnego cyklu koniunkturalnego. W konwencjonalnym podejściu przeważał pogląd, że większość krótkookresowych zmian realnego produktu narodowego brutto tłumaczy odwracalne wahania cykliczne, które można opisać przy pomocy następującego równania:

$$Y = q_t + b Y_{t-1} + z_t^{12}$$

gdzie

t – oznacza czas, q , b to wielkości stałe, natomiast z oznacza wstrząsy losowe, których średnia jest równa zeru.

Opublikowane w 1982 roku wyniki badań Helsona i Plossera pozwalają na stwierdzenie, że większość obserwowanych zmian PNB ma charakter trwały. Mówiąc innymi słowy, produkcja nie powraca do linii pierwotnego trendu, co oznacza, że ewolucja produktu narodowego brutto przebiega w postaci procesu stochastycznego – dryfuje. Taki przebieg błędzenia losowego opisuje równanie:

$$Y = q_t + Y_{t-1} + z_t^{13}$$

W równaniu tym q odzwierciedla dryf produkcji, a ponieważ Y jest zależne od Y_{t-1} , to każdy wstrząs podnosi produkcję na trwałe. Ta argumentacja Helsona i

¹² A. Wojtyła, Polityka ekonomiczna a wzrost gospodarczy. „Gospodarka Narodowa” 1995 nr 6 s. 2

¹³ C. R. Helson, C. I. Plosser, Trends and Random Walks in Macroeconomics. Time Series. Same Evidence and Implications. “Journal of Monetary Economics”, September 1982

Charlesa I. Plossera ma istotne znaczenie dla teorii cyklu koniunkturalnego. Wywołane wstrząsami zmiany powodują w rzeczywistości fluktuacje samego trendu a nie odchylenia produkcji od niego. Prowadzące do niestabilności cyklicznej wstrząsy mogą mieć swe źródła w zmianach globalnego popytu albo globalnej podaży, bądź być wynikiem zmian ich kombinacji.

Należy zauważyć, że bardzo istotne zmiany produkcyjności mogą wywołać wstrząsy po stronie podaży, a wśród nich do najważniejszych zaliczyć należy:

- a) pogarszanie się jakości nakładów czynników wytwórczych (pracy lub kapitału) lub ich polepszenie, a także zmiany ich cen,
- b) wdrażanie nowych produktów oraz wykorzystywanie nowych metod zarządzania,
- c) istotne zmiany cen nośników energetycznych a przede wszystkim ropy naftowej, które mogą być przyczyną recesji,
- d) niepokoje społeczne, przewroty polityczne zwykle prowadzą do tłumienia wzrostu gospodarczego i niekorzystnych zmian w strukturze gospodarczej,
- e) wstrząsy po stronie podaży mogą wywołać również klęski żywiołowe takie jak trzęsienia ziemi, susze i powodzie. Wpływają one ujemnie przede wszystkim na produkcję rolną.

W procesach rozwoju gospodarczego nie można wykluczyć występowania żadnego z wymienionych szoków podażowych, niemniej jednak w krajach wysoko rozwiniętych najbardziej prawdopodobnym periodycznym zakłóceniem są szoki technologiczne. Nic też dziwnego, że przedstawiciele teorii realnego cyklu koniunkturalnego w zmianach technologicznych dopatrują się czynnika, który determinuje zarówno procesy wzrostu gospodarczego jak i wahań aktywności gospodarczej. Przyjęcie tej przesłanki pociąga za sobą poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób wstrząsy podażowe wpływają na produkcję i zatrudnienie. Próbuąc odpowiedzieć na to pytanie trzeba na początek przyjąć określone założenia, a mianowicie¹⁴:

- a) Podmioty gospodarujące dążą do maksymalizacji swoich użyteczności w ramach ograniczonych zasobów.
- b) Podmioty gospodarujące kształtują swoje oczekiwania w sposób racjonalny i nie odczuwają asymetrii informacji.
- c) Giętkość cen zapewnia ciągle opróżnianie rynku tak, iż równowaga istnieje zawsze.
- d) Fluktuacje łącznej produkcji i zatrudnienia są napędzane przez duże nieregularne zmiany dostępnych technologii produkcji, a różnorodne mechanizmy transmisji przesuwają do przodu w czasie wpływ początkowego impulsu.
- e) Polityka pieniężna jest bez znaczenia, ponieważ nie wywiera żadnego wpływu na zmienne realne, co oznacza, że pieniądź jest neutralny.
- f) Odrzucone zostaje rozróżnienie między krótkim i długim okresem w analizie fluktuacji i trendów gospodarczych.

W teorii realnych cyklu koniunkturalnego ważnym ogniwem są zmiany tempa

¹⁴ B. Snowdon, H. Vane, P. Vynarczyk, Współczesne nurty teorii makroekonomii. PWN, Warszawa 1998 s. 257.

postępu technicznego, a więc istnieje potrzeba ciągłego doskonalenia metod jego pomiaru i interpretacji wyników.

Istotę tego problemu w syntetyczny sposób ujmuje Marek Lubiński pisząc: „Powszechnie stosowanym miernikiem postępu technicznego jest różnica między procentowym przyrostem produkcji i procentowymi zmianami nakładów czynników produkcji, ważonym ich udziałem w tworzeniu produktu. Tak zdefiniowana wielkość wykazuje daleko posuniętą zbieżność między przebiegiem wahań koniunkturalnych. Najdalej jednak posunięta koegzystencja nie przesądza jeszcze o występowaniu w systemie zbieżności przyczynowo-skutkowych, a tym bardziej o ich kierunku. Można bowiem z powodzeniem argumentować, że to nie szoki technologiczne generują wahania koniunkturalne, ale wahania koniunkturalne wpływają na produktywność czynników wytwórczych”.¹⁵

Bibliografia

1. Barczyk R., Kowalczyk Z., Metody badania koniunktury gospodarczej, PWN, Warszawa 1993
2. Burns F., Mitchell W. C., Measuring Business Cycle. “Studies in Business Cycles NBER”. (New York) 1946 nr 2
3. Estey James Arthur, Cykle koniunkturalne, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1959
4. Hansen A. H., Fiscal Policy and Business Cycles. Norton & Co. Inc, New York 1941
5. Helson C. R., Plosser C. I., Trends and Random Walks in Macroeconomics. Time Series. Same Evidence and Implications. “Journal of Monetary Economics”, September 1982
6. Jakimowicz A., Od Keynesa do teorii chaosu. Ewolucja teorii wahań koniunkturalnych. PWN, Warszawa 2003
7. Keynes John M., Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza. PWN, Warszawa 1985
8. Lubiński M., Analiza koniunktury I badanie rynków, Dom Wydawniczy Elipsa, 2004
9. Lubiński M., Analiza koniunktury i badanie rynków. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2004
10. Lubiński M., Analiza koniunktury, badanie rynków. Elipsa, Warszawa 2000
11. Mintz Z., Dialing American Growth Cycles. W: The Business Cycle Theory. Red. W. Zarnowitz, NBER, New York 1972
12. Snowden B., Vane H., Vynarczyk P., Współczesne nurty teorii makroekonomii. PWN, Warszawa 1998
13. Wagemann E., Economic Rhythm, Mac-Graw-Hill Book Co, Inc. New York 1930 nr 3
14. Wojtyna A., Polityka ekonomiczna a wzrost gospodarczy. „Gospodarka Narodowa” 1995 nr 6

Abstract

The prosperity cycle in the contemporary world

The article presents thesis for occurring and existing fluctuations in economy. In 1946, economists Arthur F. Burns and Wesley C. Mitchell provided the now

¹⁵ M. Lubiński, Analiza koniunktury, badanie rynków. Elipsa, Warszawa 2000 s. 106

standard definition of business cycles in their book *Measuring Business Cycles*. Regular changes in economy are called fluctuations or business cycle. Analysis indicates that two equal cycles appeared so far because of both the differences in lasting and intensity of some phenomena in economy. In literature there are many classifications of fluctuation in economic activity which distinguish some kinds of fluctuations: trends, seasonal variations, cyclical fluctuations and random fluctuations. The article also shows the classification of economic cycle: one of the criterion which divides types of cycles is time, taking into consideration this criterion we can extract the following types of fluctuations (economic cycles):

- Jugler`s cycle,
- J. Kichin`s cycle,
- Kondratiew`s cycle.

We can distinguish two basic, main groups of cycle theories: exogenous and endogenous. The article stresses the role of theories of economic cycles, which try to explain and solve the problem of complexity and multitude of processes which are the cause of cyclic, periodic development and makes that there are many explanations of economic fluctuations.